

K/202.330
J

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მ. ჯუჭინიძე

ილია
ჯუჭინიძე
და უკრანინი

ოთარ ბაქანიძე

ლექტორის დასახმარებლად

ილია ჭავჭავაძე
და
შკრაინა

27

თბილისი
1987

857092 [ქვჩავაძე, ი] + 857091:09179

ქვჩავაძე იოს

2) ქსიურ - ავტონომიური რეფერენსული

Баканидзе Отар Акакиевич

ИЛЬЯ ЧАВЧАВАДЗЕ И УКРАИНА

В помощь лектору
(На грузинском языке)

Общество «Знание» Грузинской ССР
Тбилиси, Ленина, 47
1987

საქეპ-20სე
შემოწმებულია

K 202.330
3

© საქართველოს სსრ საზოგადოება „ცოდნა“. 1987 წ.

რედაქტორი რ. ხვედელიძე

გარეკანი მხატვარ გ. ავსაჩანიშვილისა

გადაცემა წარმოებას 9. 04. 87. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 30. 07. 87.
ქალაქის ზომა 84X1081/32; ნაბეჭდი თაბახი 1,68; სააღრ.-საგამომცემლო
თაბახი 15.

საქეპ-სსრ-მე. მარქსის
სახ. სახ. რესპუბ.
გავლილია

ტირაჟი 35.000. შეკვეთა № 961.
ფანი 10 კაპ.

საქართველოს სსრ საზოგადოება „ცოდნა“
თბილისი, ლენინის ქ. № 47

საქართველოს კვ. ცენტრის გამომცემლობის შრომის წითელი დროშის
ორდენოსანი სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

Ордена Трудового Красного Знамени типография изд-ва ЦК КП
Грузии, Тбилиси, Ленина, 14

3285

2062

-10

მაცხრამებზე საუკუნის მოწინავე ქართველი ინტელექტუალი ცია ძმური სიყვარულითა და პატივისცემით იყო განმსჭვალული რუსი, უკრაინელი თუ სხვა ხალხებისადმი, მათი კულტურისადმი. ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ნიკო ნიკოლაძე, იაკობ გოგებაშვილი თუ სხვანი ერთმანეთისაგან განასხვავებდნენ რუსეთის თვითმპყრობელობისა და მშრომელი ხალხის ინტერესებს. ამიტომაც იყო, რომ ისინი შეუურიგებელ ბრძოლას ეწეოდნენ ცარიზმის წინააღმდეგ, ხოლო მშრომელი ხალხის მიმართ ღრმა სიმპათიებით იყვნენ განმსჭვალულნი. ისინი ქადაგებდნენ რუსეთის, უკრაინისა თუ სხვა ქვეყნის მოწინავე წარმომადგენლებთან, მშრომელ ხალხთან ძმობისა და მეგობრობის, ურთიერთსიყვარულისა და პატივისცემის იდეას.

გამოჩენილი ქართველი მწერლის ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებასა და შემოქმედებაში ნათლად გამოვლინდა და მძლავრად ახმიანდა სხვა ერის შეილებთან, ხალხებთან ძმობისა და მეგობრობის იდეა, სხვა ერის კულტურისადმი, მოწინავე ლიტერატურისადმი ღრმა ინტერესი. ილია ჭავჭავაძე დიდად აფასებდა მოწინავე უკრაინულ ხელოვნებასა და ლიტერატურას, მწერლობას, გულთან ახლოს მიჰქონდა უკრაინელი ხალხის სიხარული თუ ტკივილები. ამის დასტურია მთელი მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა.

რუსეთის ცარიზმის პოლიტიკის შედეგად მძიმე მდგომარეობაში მყოფი მშობლიური ქვეყნის მომავალი იყო ილია ჭავჭავაძისა და, მასთან ერთად, ახალი თაობის საზრუნავი და საფიქრალი, მოღვაწეობის შინაარსი თუ შემოქმედების ძირითადი თემა. მაგრამ აღსანიშნავი ის არის, რომ სამშობლოს სიყვარულს არასოდეს გაუბრუებია ისინი ნაციონალისტური გრძნობით, არ დაუბნელებია მათი ინტერნაციონალისტური, პატრიოტული ზედვა.

დიდმა ილიამ და მასთან ერთად ქართველმა სამოციანელებმა კარგად იცოდნენ, რომ სხვა ერის სიყვარული და პატივისცემა ამალლებდა და აკეთილშობილებდა ყოველ ადამიანს.

ილია ჭავჭავაძემ წლების მანძილზე სათავეში ედგა პოლიტიკურ და სალიტერატურო ყოველდღიურ გაზეთსა თუ

ჟურნალ „ივერიას“. ქართული საზოგადოებრივი აზრის ღვაწლ-
მოსილი მეთაური თავისი გაზეთისა თუ ჟურნალის მეშვეობით
ახერხებდა მოწინავე საზოგადოებრივი აზრის პროპაგანდას.

„ივერიის“ მეშვეობით რედაქციის გარშემო შემოკრები-
ლი მოღვაწენი ადამიანებს საჭირობოროტო საკითხებზე ესა-
უბრებოდნენ, აჩენდნენ ერის წყლულს, წინ წამოსწევდნენ
მტკივნეულ საკითხებს, მსჯელობდნენ წარსულ, თანამედროვე
თუ იმომავალ ცხოვრებაზე და აღვივებდნენ მათ გულეში
სამშობლოსადმი სიყვარულის, მეგობრობისა თუ მოძმისადმი
პატივისცემის გრძნობას, ასწავლიდნენ მტერ-მოყვარის გარ-
ჩევას.

„ივერია“ ხალხთა ძმობისა და მეგობრობის იდეის ერთ-
ერთი ენერგიული მეხოტბე-მეზაიარაბტრე იყო. მისი რე-
დაქტორის ილია ჭავჭავაძის ზრუნვითა და მეთაურობით გა-
ზეთი ამ თემაზე სისტემატურად აქვეყნებდა მასალებს და
დაუღალავად იღვწოდა ხალხთა შორის ძმური სიყვარულისა
და ურთიერთპატივისცემის გრძნობის გასაღვივებლად.

ილია ჭავჭავაძეს ღრმად სწამდა, რომ სხვა ერებთან, მათ
მოწინავე საზოგადოებასთან ქართველი ხალხის მეგობრული
დამოკიდებულება — მისივე ბედნიერების საწინდარი იყო. მე
გამსკვალული ვარ იმ აზრით, — ამბობდა ქართველი მგოსა-
ნი, — რომ ხალხთა შორის კარგი დამოკიდებულების გარე-
შე არა აქვს შვება საქართველოს. დიდი ილიას ეს აზრი მო-
წინავე ქართველი საზოგადოების შეხედულებათა გამოხატუ-
ლება იყო.

თავისი საზოგადოებრივი და ლიტერატურული პოზიციე-
ბიდან გამომდინარე, ილია ჭავჭავაძემ „ივერიის“ ფურცლებ-
ზე დიდი ყურადღება დაუთმო, სხვა ერების გვერდით, უკრა-
ინელი ხალხის კულტურის საკითხებს, ამ ქვეყნის ყოფა-ცხოვ-
რების მდგომარეობაზე საუბარს.

როცა ნიკო ლომოთურმა თარგმნა ტარას შევჩენკოს „მუ-
შა ქალი“, ილია ჭავჭავაძემ იგი 1881 წელს „ივერიაში“ გამო-
აქვეყნა. უკრაინული ლიტერატურისადმი ილიას ინტერესზე
ღაღადებს ის ფაქტიც, რომ მის პირად ბიბლიოთეკაში ინახე-
ბოდა უკრაინელი მგოსნის ა. ნავროცკის ხელნაწერი თხზუ-
ლებანი.

დიდმა ქართველმა მამულიშვილმა უკრაინული რეალის-
ტური დრამატურგიისა და ხელოვნების გამოჩენილი წარმო-

მადგენლების საქართველოში ჩამოსვლასთან დაკავშირებით „ივერიის“ მკითხველებს უკრაინელების შესახებ უაღრესად საინტერესო ცნობები მიაწოდა. ცნობილმა მოღვაწეებმა ა. ფრონელმა (ყიფშიძემ), კ. მესხმა და სხვებმა საქართველოს საზოგადოებრიობას გააცნეს უკრაინული ლიტერატურისა და თეატრის მიღწევები, უკრაინული კლასიკური თუ თანამედროვე დრამატურგიის ძირითადი ნაწარმოებები, თეატრალური კოლექტივების ჩამოყალიბებისა და მათი ხელმძღვანელების, ზოგიერთი წამყვანი მსახიობის შემოქმედებითი ცხოვრების ისტორია.

ცნობილია, რომ ილია ჭავჭავაძე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თეატრს უდიდეს ფუნქციას აკისრებდა. როგორც ამას აღნიშნავდა აკად. გ. ჯიბლაძე.

„თეატრი ილია ჭავჭავაძისათვის ხელოვნების ისეთი დარგია, რომელსაც დიდი განმანათლებლური, აღმზრდელობით-შემეცნებითი ფუნქცია აქვს და კარგი რეპერტუარის პირობებში უდიდესი საზოგადოებრივი როლის შესრულება შეუძლია. ამ მხრივ იგი მთლიანად განმანათლებლების პოზიაზე დგას, იცავს და ხელს უწყობს ქართული თეატრის განვითარებას, როგორც დიდი ლესინგი მე-18 საუკუნის გერმანიაში ცდილობდა ჰამბურგის თეატრის განვითარებას.“*

ი. ჭავჭავაძე დიდ ყურადღებას აქცევდა პრესაში ამ საკითხის გაშუქებას. ილიას უშუალო ხელშეწყობითა და მეთაურობით „ივერიამ“ უკრაინელი ხალხის საუკეთესო თვისებებისა და ტრადიციების, მისი ლიტერატურისა და ხელოვნების მიღწევების პროპაგანდა-პოპულარიზაცია გასწია.

მეცხრამეტე საუკუნის ოთხმოცდაათიანი წლების დამდეგს საქართველოში ჩამოვიდნენ პირველი უკრაინული პროფესიული დასები გამოჩენილი ლიტერატორებისა და ხელოვნების — მიხაილო სტარიცკის, მარკო კროპივინცკისა და სხვათა მეთაურობით. ილია ჭავჭავაძის გაზეთმა „ივერიამ“ საქართველოში უკრაინელი მოძმეების ჩამოსვლისთანავე თავის ფურცლებზე გულთბილი საუბარი გამართა მკითხველებთან სტუმრების შესახებ.

* გიორგი ჯიბლაძე, ილია ჭავჭავაძე, 1966, გვ. 607, თეატრისადმი განმანათლებლების დამოკიდებულების შესახებ იხ. აგრეთვე გიორგი ჯიბლაძე, ხელოვნება და სინამდვილე, ტ. 1, 1955, გვ. 130-155.

„ქართველთა გაძლიერებული ინტერესი უკრაინელთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისადმი, მათი ისტორიისადმი, კულტურისადმი, — აღნიშნავს ვ. იმედაძე, — განაპირობა ტონმა შეფხედრისა, რომელიც მოწინავე საქართველომ მოუწყო მოძვე ნაოსნისა ხელოვნების წარმომადგენლებს, როდესაც ისინი პირველად ჩამოვიდნენ თბილისში 1889 წლის ოქტომბერში“*.

საქართველოს თეატრალურ სცენაზე წარმოდგენილი პიესების მეშვეობით ხალხს საშუალება ეძლეოდა ერთგვარად მთლიანობაში გაეაზრებინა ძველი და ახალი უკრაინული დრამატურგია, შეეფასებინა უკრაინული ლიტერატურის კლასიკოსთა, გამოჩენილ წარმომადგენელთა და დამწყებ მწერალთა ნაწარმოებები. ილია ჭავჭავაძის გაზეთი „ივერია“ საგანგებო გულისხმიერებით წერდა უკრაინელი ხალხისა და ლიტერატურის დამახასიათებელ თვისებებზე, მათი თეატრის წამყვან მსახიობებზე.

მიხაილო სტარიცკის დასის ერთ-ერთ დამსახურებად მას საოცრად შეთანხმებული თამაში, „გასაოცარი ანსამბლურობა“ მიაჩნია. მსახიობთა მართალი თამაში მაყურებელს სიამოვნებას ჰგვრიდა. „თითქმის ყველანი რიგიანად და მარილიანად თამაშობდნენ, — წერს გაზეთი „ივერია“ მ. სტარიცკის პიესა „ოი, ნუ წახვალ, გრიციუს“ შემსრულებელთა შესახებ, — ისე რომ კაცს ეგონებოდა მართლა მალოროსიაში ვარო“.**

„ივერია“ გულწრფელად აღაფრთოვანა პიესის „საუკეთესო საგალობელმა ხოროსამ“*** ქართული გაზეთი ხშირად მიმართავს უკრაინული დასის მიმართ აღტაცების გამომხატველ სიტყვებს. აღნიშნავს, რომ ესა თუ ის სპექტაკლი „საზოგადოებამ დიდის აღტაცებით მიიღო“**** რომ წარმოდგენა „უნაქლოდ ჩატარებულა“***** თბილისში უკრაინული დასის გასტროლებს „ივერიამ“ უაღრესად საყურადღებო სტატია მიუძღვნა 1889 წლის 2 დეკემბერს. გაზეთმა თავის მოწინავე სტატიად დაბეჭდა ილია ჭავჭავაძის ერთ-ერთი თანამებრძოლის ა. ფრონელის (ყიფშიძის) ვრცელი სტატია.

* ვ. იმედაძე, ტარას შევჩენკო და ქართული კულტურის მოღვაწენი, 1964, გვ. 77.

** „ივერია“, 1889, № 217, გვ. 2

*** იქვე

**** იქვე

***** იქვე № 256, გვ. 2.

ილია ჭავჭავაძის გაზეთ „ივერიაში“ დაბეჭდილი მოწინავე წერილი, რომელშიაც პროგრესული პოზიციებიდან ობიექტურად და რეალისტურად გაშუქდა პროფესიული უკრაინული დასების ჩამოყალიბების ისტორია, თეატრის ზნეობრივი ძალა თუ მასთან დაკავშირებული საკითხები, მხოლოდ მისი ავტორის ა. ფრონელის პირად მოსახრებათა და შეხედულებათა გამომხატველი როდია. იგი უთუოდ არის უკრაინულ ხელოვნებაზე გაზეთის მეთაურის ილია ჭავჭავაძის შეხედულებათა ამსახველიც.

რა თქმა უნდა, ა. ფრონელის სტატიის „ივერიის“ მოწინავედ დაბეჭდვა უშუალოდ ილია ჭავჭავაძის თანადგომით მოხდა. როგორც გაზეთის რედაქტორი, ილია ჭავჭავაძე და აგრეთვე სტატიის ავტორი, ა. ფრონელი, ფიქრობდნენ, რომ საჭირო იყო ქართველ საზოგადოებრიობას უკრაინელი ხალხის წარსულზე, უკრაინული ეროვნული თეატრის აღორძინების საკითხებზე და მის თანამედროვე მდგომარეობაზე უფრო ფართო წარმოდგენა ჰქონდა, ვიდრე თბილისის რუსული და ქართული გაზეთები აწვდიდნენ. საჭირო იყო ამავე დროს საზოგადოებრიობას სწორი, მართებული შეხედულება ჰქონოდა პროფესიული დასების ჩამოყალიბების ისტორიაზე. ამიტომაც ასე ფართოდ გააშუქა ილია ჭავჭავაძის გაზეთმა სტუმრად ჩამოსულ მოძმეთა კულტურისა და ტრადიციის საკითხები.

1890 წელს საქართველოს თეატრების კარები შეიღო უკრაინული ლიტერატურისა და ხელოვნების გამოჩენილი მოღვაწის მარკო კროპივნიცის მეთაურობით ჩამოსულმა დასმა. ილია ჭავჭავაძის გაზეთი „ივერია“ კვლავ სიხარულით ეგებება უკრაინელთა სტუმრობას. „ივერიის“ ფურცლებზე ხშირად ქვეყნდება ინფორმაციები თუ სტატიები უკრაინული ლიტერატურისა და ხელოვნების შესახებ. კვლავაც განსაკუთრებით აქტიურობს ა. ფრონელი. მისი სტატიები მ. კროპივნიცის „ობობას“, გ. თ. კვიტკა-ოსნოვიანენკოს ნაწარმოებების „შელმენკო-დენშჩიკის“, „ნიშნობა გონჩარის უბანში“ და სხვათა შესახებ სისტემატურად იბეჭდება „ივერიაში“.

„ივერია“ ერთგულად აცნობს მკითხველებს უკრაინელთა წარმატებებს ქართულ სცენაზე, ესაუბრება პიესის ღირსებანაკლოვანებებზე, მსახიობთა შესრულების ოსტატობაზე.

გაზეთის რედაქტორის შეხედულებით უკრაინელთა გასტრო-
ლები მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო ქართულ-უკრაინულ
კულტურულ ურთიერთობაში, ამიტაც აიხსნება მისი ამ
გვარი ყურადღება უკრაინელებისადმი.

1890-იან წლებში საქართველოს ხშირი სტუმრები იყვნენ
უკრაინული პროფესიული დასები. მოძმე თეატრალეები სა-
ქართველოს საზოგადოებაში ყოველთვის პოულობდნენ იმ
სიტბოსა და სიყვარულს, რომელიც ისტორიულად ესოდენ
დამახასიათებელი იყო მათი ურთიერთობისათვის. აკად. გი-
ორგი ჯიბლაძე წერს:

„ყოველ წვრილმანს, რომელსაც შეეძლო თეატრის ავტო-
რიტეტი აემალლებინა ან ქართველი საზოგადოების ეროვნულ-
მორალური სიმაღლე ეჩვენებინა, ილია ჭავჭავაძე უმაღ იყე-
ნებდა „ივერიაში“ განმანათლებლური მიზნებისათვის“*.

ილია ჭავჭავაძე ამავე პოზიციიდან უდგებოდა საქართვე-
ლოში უკრაინული თეატრის გასტროლების თავის გაზეთში
გაშუქების საკითხსაც. სპექტაკლების ანალიზში, რეცენზიებში
უკრაინული დასის ხელოვნებისადმი ქართველი მაყურებლის
კეთილ განწყობილებათა ასახვა, ხსენება იმისა, თუ როგორი
აღტაცებითა და სიხარულით ხვდებოდა ქართველი საზოგა-
დოება ყოველ ახალ ჭეშმარიტად ეროვნულ უკრაინულ სპექ-
ტაკლს, — ემსახურებოდა დიდი ილიას მიერ ჩაფიქრებულ
ერთ საერთო მიზანს.

ილია ამ გზით ფიქრობდა ეჩვენებინა არა მარტო ის, რომ
ქართულ სცენაზე წარმოდგენილი უკრაინული პიესები ერთ-
გვარად ეხმაურებოდნენ ჩვენს სოციალურსა თუ ეროვნულ
ტკივილებს, არამედ აგრეთვე ისიც, თუ რაოდენ დიდი იყო
ქართველ ხალხში მეგობრობისა და ძმობის გრძნობა, სხვა
ერებისადმი სიყვარული და პატივისცემა.

თერგდალეულებისა და ქართველი ხალხის წინამძღოლი ამ
გზით თავის მშობელ ერში ამ გრძნობათა გაღვივებასა და
განმტკიცებასაც ცდილობდა. აკად. გ. ჯიბლაძეს სავესებით შარ-
თებულად აქვს შენიშნული, რომ

„ილია ჭავჭავაძემ თავისი დროის ქართულ თეატრს ისეთივე სამ-
სახური გაუწია რეცენზიებით, როგორიც თავისივე თანამედროვე

* გიორგი ჯიბლაძე, ილია ჭავჭავაძე, 1969, გვ. 612.

ქართულ ლიტერატურას კრიტიკული წერილებით. ორივე შემთხვევაში მას უხდებოდა ყამირი გადაეხნა“.*

ერის მეთაურმა ასეთივე დაუფასებელი სამსახური გაუწია უკრაინულ თეატრს ქართველ ხალხში მისი დრამატურგიის აქტიორული თუ რეჟისორული შემოქმედების განხილვა-პრობაგანდით. მართალია, ამ შემთხვევაში დიდი ილია მიმოხილვითი სტატიებითა თუ თეორიული ხასიათის წერილებით — „ივერიის“ ფურცლებზე თვითონ არ გამოდიოდა, მაგრამ „ივერია“ ხომ მისი სულიერი მოძღვრის სულისკვეთებით გამსჭვალულ სტატიებს აქვეყნებდა უკრაინულ თანამოქმეთა ხელოვნებაზე.

ილია ჭავჭავაძემ გაზეთ „ივერიის“ მეშვეობით დიდი როლი შეასრულა უკრაინელი და ქართველი ხალხების შეგობრობის შემდგომი განმტკიცების საქმეში.

* * *

ილია ჭავჭავაძის დიდმა ჰუმანიზმმა, ღრმა პატრიოტიზმმა და ინტერნაციონალიზმმა, უკრაინელებისადმი გულწრფელმა მეგობრულმა გრძნობებმა თავისი გააყეთა. ქართველ ხალხში ახალი ძალით ვაღვივდა ისტორიული მეგობრებისადმი — უკრაინელი ხალხისადმი — სიყვარულის გრძნობა, გაიზარდა პატივისცემა მათ მიმართ, განმტკიცდა ამ ორი ერის მეგობრობა.

ილია ჭავჭავაძე მხოლოდ ბეჭდვითი სიტყვის ანდა საქართველოში სტუმრად ჩამოსული უკრაინელების მეშვეობით როდი იცნობდა უკრაინას. ამ ქვეყნისა და დაჩაგრული ხალხის სილატაკე-სიბეჩავეს გულდათუთქული მწერალი ბევრჯერ ჩაუფიქრებია. ამიტომაც იყო, რომ როდესაც დიდი ილია ბატონყმური ცხოვრების შემზარავ სურათებს ხატავდა, იგი თავის ჩაგრულ თანამოქმედებზედაც ფიქრობდა, ხოლო უკრაინელი ხალხი ქართველი შემოქმედის მხატვრულ ნააზრევში თავის ფიქრებსა და მისწრაფებებს პოულობდა. სწორედ ამიტომ ასე გასაგები და მახლობელი იყო ილიას შემოქმედება უკრაინელებისათვის, ამიტომაც იყო, რომ სიცოცხლეშივე შეიყვარა იგი უკრაინელმა ხალხმა.

საბჭოთა ლიტერატურათმცოდნეებმა: ლევან ასათიანმა,

* გ ი ო რ გ ი ჯ ი ბ ლ ა ძ ე, ილია ჭავჭავაძე, 1966; გვ. 633.

არსენ კასპრუკმა და ოლექსა სინიჩენკომ კარგა ხნის წინათ მიაქციეს ყურადღება ფაქტებს, რომლებიც ჭეშმარიტად და-
ლაღებენ უკრაინული ლიტერატურისადმი ილია ჭავჭავაძის
დიდ დაინტერესებაზე: 1881 წელს ილიას „ივერიაში“ ტარას
შევჩენკოს „მუშა ქალის“ ნ. ლომოურისეული თარგმანის გა-
მოქვეყნებასა და ილიას პირად ბიბლიოთეკაში ა. ნავროცკის
თხზულების არსებობას.

ამ მონაცემებს კიდევ ერთი ახალი ფაქტი ემატება. ხარკო-
ვის არქივში აღმოჩნდა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გა-
მავრცელებელი საზოგადოების მიმართვა ხარკოვის ასეთივე
საზოგადოებისადმი. მიმართვაში უკრაინელ კოლეგებს სთხო-
ვენ გამოუგზავნონ მათ მიერ გახსნილი სკოლების პროგრამა
და აცნობონ ზოგი მათთვის საინტერესო საკითხი.* წერილი
გაგზავნილია 1894 წლის 5 აპრილს, თბილისიდან და მას ხელს
აწერს ილია ჭავჭავაძე.

როგორც ამ ბარათიდან ჩანს და ხარკოვის წერა-კითხვის
გამავრცელებელი საზოგადოების ფონდებიდან ირკვევა, სა-
ქართველოსა და უკრაინის ამ საზოგადოებებს ერთმანეთთან
მიმოწერა, კავშირი ჰქონდათ.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ ილია ჭავჭავაძე ამ საქმეს მეთა-
ურობდა და ყოველმხრივ უწყობდა ხელს ხარკოვის წერა-
კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებასთან კავშირის დამ-
ყარებასა და განმტკიცებას. სწორედ ამაზე უნდა მეტყველებ-
დეს ილია ჭავჭავაძის ზემოხსენებული მიმართვაც ხარკოველი
კოლეგებისადმი.

* * *

მეცხრამეტი საუკუნის ქართული საზოგადოებრივი აზრის
სახელოვანი წარმომადგენლის ილია ჭავჭავაძის ცხოვრება და
მოღვაწეობა შეუუმჩნეველი არ დარჩენია უკრაინის ინტელი-
გენციას. 90-იანი წლების უკრაინის პერიოდულ პრესაში ქარ-
თული ლიტერატურის წარმომადგენელთა შორის ილია ჭავ-
ჭავაძეს საგანგებო ადგილი ეთმობოდა.

უკრაინული პროგრესული საზოგადოება ილია ჭავჭავაძეს
იცნობდა, როგორც საქართველოს მოწინავე მოღვაწე-მოაზ-
როვნესა და შემოქმედს. 80-იანი წლების უკრაინულ პრესაში

* იხ. ხარკოვის საოლქო არქივი, ფ. 200, ს. 153, ფურ. 7.

გამოჩნდა ილია ჭავჭავაძის ნაწარმოებები, რომელთა თარგმანებიც შესრულებული იყო ბორის გრინჩენკოს, პავლე გრაბოვსკისა და სხვათა მიერ. დღესდღეობით ჩვენთვის ცნობილია, რომ უკრაინულ ენაზე თარგმნილი ილია ჭავჭავაძის ლექსები პირველად 1893 წელს გამოქვეყნდა. ლეოვის ჟურნალ „პრავდაში“ 1983 წელს* „პოეზიისა და დრამის“ განყოფილებაში დაიბეჭდა ილია ჭავჭავაძის ლექსი „გაზაფხული“. „პრავდა“ იყო უკრაინული ყოველთვიური ლიტერატურულ-სამეცნიერო და პოლიტიკური ჟურნალი. თავდაპირველად იგი ბურჟუაზიულ-ლიბერალური მიმართულებისა იყო, გამოდიოდა ლეოვში 1867—1898 წლებში (წყვეტილად).

იმის გამო, რომ იმდროინდელ უკრაინაში არ არსებობდა სხვა მიმართულების ორგანო, ჟურნალ „პრავდაში“ აქვეყნებდნენ თავიანთ ნაწარმოებებს უკრაინული ლიტერატურის კლასიკოსები და მხატვრული სიტყვის გამოჩენილი ოსტატები — პანას მირნი, მიხაილო სტარიციკი, ივან ფრანკო, იური ფედკოვიჩი, ვ. სამილენკო, ივან კარპენკო-კარი, მიხაილო კოციუბინსკი, ივან ნეჩუი-ლევიციკი და სხვანი. ამ ჟურნალში დაიბეჭდა ილია ჭავჭავაძის მიერ 1861 წელს პეტერბურგში დაწერილი ლექსი „გაზაფხული“ და როგორც მინაწერიდან ჩანს, იგი თარგმნილი უნდა იყოს 1892 წლის 30 ოქტომბერს. ილია ჭავჭავაძის ამ ორსტროფიანი ლექსის უკრაინულ თარგმანში შენარჩუნებულია ორიგინალის ზომა და რიტმიც. შეიძლება ითქვას, რომ უკრაინულად აუღერებული ილიას ლექსი შინაარსობლივად და ფორმითაც კი ძირითადად სწორად იმეორებს ორიგინალს.

ილია ჭავჭავაძის პოეზიით დაინტერესებულა მეცხრამეტე საუკუნის გამოჩენილი მოღვაწე ბორის გრინჩენკო. მან 1893 წელს გამოაქვეყნა ილია ჭავჭავაძის ორი ლექსის თარგმანი. ილიას ლექსისათვის „გ. აბხ...“ ბ. გრინჩენკოს მიუცია ახალი სათაური, ათმარცვლოვანი ქართული ლექსის სტრიქონი თერთმეტ და თორმეტ მარცვლიანი სტრიქონებით გაუმართავს, ახლოს მისულა დედანთან და მისი სულისკვეთება კარგად გადმოუცია. ამ ლექსის ბ. გრინჩენკოსეული თარგმანი თითქმის დედნის ადექვატურია. შედარებით სუსტია ბ. გრინჩენ-

* „პრავდა“, პოლიტიკური, მეცნიერებისა და მწერლობის ერთთვიური, ტ. XVI, გამოცემა XI—XII, იანვარი, 1893, გვ. 35.

კოს მიერ უკრაინულად გადაღებული ილიას მეორე ლექსი „მას აქეთ, რაკი...“ ამ თარგმანში თუმცა დაცულია ორიგინალის შინაარსობლივი სიზუსტე, საერთო იდეა, მაგრამ გვხვდება გადახვევები.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს ილია ჭავჭავაძის ნაწარმოებთა თარგმნა პავლო გრაბოვსკის მიერ. იგი უკრაინული ლიტერატურის გამოჩენილი წარმომადგენელია, უკრაინელი პოეტი-რევოლუციონერია. მისი იდეური ევოლუცია რევოლუციური დემოკრატიზმიდან მარქსიზმისაკენ მიემართება. პავლო გრაბოვსკი პროფესიონალი რევოლუციონერი იყო. სიცოცხლის ნახევარზე მეტი მან მეფის თვითმპყრობელობის ციხეებსა და გადასახლებაში გაატარა.

პავლო გრაბოვსკის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია თარგმანებს. რუსული მწერლობიდან მას უთარგმნია ა. პუშკინის, მ. ლერმონტოვის, ა. ნეკრასოვის, ნ. დობროლიუბოვისა და სხვათა ნაწარმოებები. პოეტისათვის სათარგმნი მასალა შემთხვევითი და განურჩეველი არ უნდა ყოფილიყო. ამიტომაც მისი დაინტერესებაც ქართველი პოეტების შემოქმედებით ასევე არ უნდა ყოფილიყო შემთხვევითი.

გადასახლებაში მყოფი პავლო გრაბოვსკი 1896 წელს ერთ-ერთ ბარათში წერდა:

„გიგზავნით „ზორიასათვის“ ორ პროზაულ შენიშვნას... აგრეთვე ოთხი ლექსის თარგმანს, რომელთაგანაც ორი ეკუთვნის ამერიკელ პოეტს ედგარ პოს, ხოლო ორი ქართველ პოეტს — ილია ჭავჭავაძეს, რომელიც რამდენადაც ჩემთვის ცნობილია, უკრაინულად ჯერ არ თარგმნილა“.

წერილში დასახელებული იყო ი. ჭავჭავაძის ლექსები — „პოეტი“ და „გაზაფხული“, რომლებიც სულ მალე ბეჭდური სახით იხილა ლვოვის საზოგადოებამ. შორეულ გადასახლებაში მყოფ პოეტს შემდგომშიაც არ განულებია ინტერესი ილიას შემოქმედებისადმი. მან უკრაინული პოეზია გაამდიდრა ჭავჭავაძის ისეთი ლექსების თარგმანებით, როგორცაა „გუთნის-დედა“, „ელეგია“, „მას აქეთ, რაკი...“ და „ქართველის დედას“.

„ზორია“, სადაც შემდგომში გამოქვეყნდა ილია ჭავჭავაძის ლექსების პავლო გრაბოვსკისეული თარგმანები, იყო ორკვირეული ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი ჟურნალი. იგი 1880—1897 წლებში დასავლეთ უკრაინაში ქალაქ ლვოვ-

ში გამოდიოდა. ივან ფრანკო „ზორიაში“ მოღვაწეობისას ცდილობდა ჟურნალისათვის დემოკრატიული მიმართულების დამკვიდრებას, მის გადაქცევას ლიტერატურულ და სამეცნიერო ორგანოდ. ივან ფრანკოს დროს ამ ჟურნალის ფურცლებზე ქვეყნდებოდა გამოჩენილი რუსი და უკრაინელი მწერლების მხატვრული, პუბლიცისტური თუ ლიტერატურულ-კრიტიკული ნაწერები.

1890—1897 წლებში ჟურნალს სათავეში ჩაუდგა მ. ვ. ლევიცი (ლუკაჩი), რომელიც შეეცადა მასში პროგრესული ტენდენციების აღდგენას. „ზორიაში“ კვლავ გამოჩნდნენ მოწინავე უკრაინელი მწერლები — მიხაილო კოციუბინსკი, ლესია უკრაინკა და სხვები. ჟურნალი „ზორია“ მკითხველებს აწვდიდა ინფორმაციებს უკრაინის ლიტერატურული თუ კულტურული ცხოვრების შესახებ. 1897 წელს ამ ჟურნალში დაიბეჭდა ილია ჭავჭავაძის ორი ლექსის თარგმანი.

როგორც ჩანს, ხელისუფლების მიერ დევნილმა და გადასახლებაში მყოფმა პოეტმა არ იცოდა რომ ილიას ორი ლექსი, რომელიც მან უკრაინულად აახმიანა, ამავე ენაზე უკვე იყო ოთხი წლით ადრე თარგმნილი. ამიტომაც წერდა იგი პანკოვსკის: რამდენადაც ვიცი, უკრაინულად არ არისო გადმოტანილი. ამ ხელმეორე თარგმნით, უკრაინულ პოეზიას არაფერი წაუგია, გრაბოვსკის თარგმანში ილიას პოეზიამ ახლებური ყლერა შეიძინა.

ეტყობა, პ. გრაბოვსკის მიერ გადასახლებიდან გამოგზავნილ ბარათზე დაყრდნობით გამოუთქვამს თავისი მოსაზრება ზოგ უკრაინელ საბჭოთა ლიტერატურათმცოდნეს იმის თაობაზე, თითქოს პავლო გრაბოვსკი იყოს ილია ჭავჭავაძის პოეტური ნაწარმოებების უკრაინულ ენაზე პირველი მთარგმნელი. თუმცა ჯერ კიდევ 1900-იან წლებში ალ. ხახანაშვილმა რუსულ და ქართულ ენებზე გამოქვეყნებულ წერილებში მიუთითა, რომ ილიას „ვაზაფხული“, და „მას აქეთ, რაკი...“ უკრაინულად ორგზის იყო თარგმნილი.*

ილია ჭავჭავაძის ლექსების თარგმნა პავლო გრაბოვსკიმ

* ამ საკითხზე სწორი მითითება აქვს აგრეთვე ო. სინიჩენკოს და ა. კასპრუკს. იხ. ო. ს. ი. ნ. ი. ე. ნ. კ. ო, თქვენი თხზულებანი ჩვენს გულებს წვდმა, „ლიტერატურნაია გაზეტა“ 1957, № 205; ა. კ. ა. ს. პ. რ. უ. კ. ი, ილია ჭავჭავაძე და უკრაინა, „რადიანსკე ლიტერატურაზნავსტვო“, 1962, № 5.

ციმბირში დაიწყო. უკრაინელმა პოეტმა ქართული ენა არ იცოდა. ამიტომაც უნდა ვივარაუდოთ, რომ მას, ჯერ ერთი, ქართველი პოეტისა და საზოგადო მოღვაწის ილია ჭავჭავაძის შესახებ რაღაც წყაროები უნდა ჰქონოდა, ან ქართველებსა და ბისაგან მომდინარე, ანდა საქართველოს ცხოვრების მცოდნე სხვა ერის წარმომადგენლისაგან, ხოლო შემდეგ, ვინმე უნდა შეშველებოდა ქართული ლექსის გაგებაში, ბჭარედის გაკეთებაში.

პავლო გრაბოვსკი ილია ჭავჭავაძეზე ძალიან შეხედულებსა რომ არ ყოფილიყო, არავითარ შემთხვევაში არ დაიწყებდა მისი ნაწარმოებების თარგმნას. ამგვარი წარმოდგენის შემუშავება კი მას იმდროისათვის თამამად შეეძლო. ქართველი მგოსნის სახელი იმ ხანად უკვე, როგორც ერის გამოჩენილი მოღვაწისა და შემოქმედისა, როგორც უკრაინის, ისე რუსეთის ფართო საზოგადოებისათვის იყო ცნობილი. ამის დამადასტურებელია ის დიდი ყურადღება და პატივისცემა, რასაც მაშინ ქართველი მგოსნისადმი პროგრესული უკრაინული ინტელიგენცია იჩენდა.

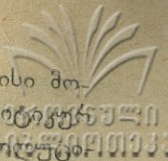
სავარაუდოა, რომ ილიას ლექსების თარგმნის დროს პავლო გრაბოვსკის დახმარებას უწევდა ქართული პოეზიის მცოდნე პირი, შესაძლოა, ქართველი პოლიტიკური დევნილიც. ამავე დროს, მათ შეხვედრებს მაინც არ უნდა ჰქონოდა რეგულარული ხასიათი. ამას გვაფიქრებინებს პოეტის ერთი პირადი ბარათი, სადაც აღნიშნულია: „იყო შემთხვევები, როცა ქართულ ლექსებს ვთარგმნიდით პოლონურად უკვე თარგმნილი ლექსებიდან“.

გრაბოვსკისათვის პოეტური სიტყვა რევოლუციური იდეების პროპაგანდის იარაღს წარმოადგენს. „ძალიანობა დათრგუნე შენ ბრძნული სიტყვით“ — ასეთი იყო ის ამოცანა, რომელიც მან თავის მუზას დაუსახა. ასეთივე მნიშვნელობა ჰქონდა მისთვის მთარგმნელობით მოღვაწეობასაც. ამიტომაც მიიჩნეოდა იგი, რომ თარგმნის დროს პოეტმა მხედველობაში უნდა მიიღოს ნაწარმოების საერთო იდეური მიმართულება.

„ყოველ ნაწარმოებში ჩემთვის მნიშვნელობა აქვს მის საერთო ხასიათს და მთავარ ჩანაფიქრს, — წერდა იგი გრინჩენკოს, — მე ანტიკვარი არა ვარ და წვრილმანი არ მაინტერესებს და ამიტომ მუშაობის ამგვარ ხერხს სავსებით შესაძლებლად ვთვლი“.

სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ პავლო გრაბოვსკიმ ილიას

„პოეტი“ თარგმნა. პოეტის დანიშნულების საკითხი, მისი მონაწილეობა და როლი ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში ყოველთვის აღელვებდა უკრაინელ რევოლუციონერ პოეტს. მისი ღრმა რწმენით, მგოსანმა „მთელი თავისი გრძნობა“, მთელი ნიჭიერება, პოეტური შესაძლებლობანი უკლებლივ უნდა მიიტანოს ერის სამსხვერპლოზე.

პავლო გრაბოვსკი თავის ცნობილ ლექსში — „მე არა ვარ მშვენიერი ბუნების მომღერალი“, — ამბობდა: მე არა ვარ მშვენიერი ბუნების მომღერალი, თავიდან არ მცილდება ხალხის უბედურება, მათ უბედურებას ვუძღვნი მე მთელ ჩემ გრძნობებს. ამგვარი შეხედულების მქონე პოეტისათვის, რა თქმა უნდა, ახლობელი იქნებოდა ქართველი ერის მგოსნის აღიარება:

მისთვის არ ვმდერ, რომ ვიმღერო
ვით ფრინველმა გარეგანმა;
არა მართო ტკბილ ხმათათვის
გამომგზავნა ქვეყნად ცაშა.

ერის წყლული მაჩნდეს წყლულად,
მეწოდეს მის ტანჯვით სული,
მის ბედით და უბედობით
დამელავოს მტკიცე გული...

პავლო გრაბოვსკის ესმოდა ილიას გულისტკივილი, ძირითადად იზიარებდა მის შეხედულებას პოეტის დანიშნულების შესახებ და ამიტომაც იყო, რომ ის ერთ-ერთი პირველი ლექსი, რომელიც მან ილიას შემოქმედებიდან სათარგმნელად შეარჩია იყო „პოეტი“. პავლო გრაბოვსკის მიერ ილიას „პოეტის“ თარგმანის შესახებ ა. ხახანაშვილი აღნიშნავდა, რომ იგი „ნათარგმნი არის მშვენიერის ენით“.*

შესანიშნავი აზრისა იყო უკრაინელი პოეტის თარგმანზე ვალერიან იმედაძეც. იგი წერდა:

„პავლო გრაბოვსკის ოსტატური თარგმანი („პოეტისა“ — თ. ბ.) თავის იდეურ-მხატვრული ღირსებებით თითქმის ქართული სამოქალაქო პოეზიის, ამ საყურადღებო პოეზიის, ღონეზე დგას.“**

* ა. ხ ა ხ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი, ქართული პოეზიის ნიმუშები მალოროსიულად, „ივერია“, 1900, № 103, გვ 2—3.

** ვ. ი მ ე დ ა ძ ე, ტარას შევჩენკო და ქართული კულტურის მოღვაწენი, 1964, გვ. 89.

ამთავითვე შეიძლება ითქვას, რომ პავლო გრაბოვსკისე-
ული თარგმანი ილიას „პოეტისა“ კეშმარიტად ოსტატურა-
დაა შესრულებული. უკრაინელ პოეტს მოხდენილად აუშვტყვე-
ლებია ქართველი მგოსნის პოეტური ნაწარმოები უკრაინულ-
ლად და შესანიშნავი ლექსიც გამოსვლია.

რაც შეეხება დედნის იდეურ, შინაარსობლივ მხარეს, ამ
მხრივ პავლო გრაბოვსკის მეტი თავისუფალი დამოკიდებულება
გამოუჩენია დედნის მიმართ. „პოეტის“ თარგმნის დროს
პავლო გრაბოვსკის, მართალია, არ დაურღვევია დედნის
საერთო იდეა, მკვეთრად არ გადაუხვევია ავტორის მიერ
დასახული მიზნიდან, მაგრამ გარკვეული ცვლილებები კი
შეუტანია ლექსის თავდაპირველ იდეურ შინაარსში, ერთგვა-
რად დაუკონკრეტებია იგი და თავისებურად დაუსრულებია
ილიას რევოლუციური პოეტური ფრაზა.

პავლო გრაბოვსკი საერთოდ სიტყვა-სიტყვით არ თარ-
გმნიდა პოეტურ ნაწარმოებებს. თავის თარგმანებს იგი მიიჩ-
ნევდა გადამღერებად, გადაკეთებად. არჩეულ გზას მიჰყვებო-
და იგი ილიას ნაწარმოებთა თარგმნის დროსაც. ილია ჭავჭა-
ვაძის ნაწარმოებთა თარგმნისას პავლო გრაბოვსკი ცდილობს,
ლექსს შეუნარჩუნოს ავტორისეული იდეური ჩანაფიქრი,
პატრიოტული სულისკვეთება თუ სოციალური ყდურა. მაგ-
რამ, როგორც ვიცით, არის შემთხვევები, როდესაც უკრაი-
ნელ პოეტს ქართველი მგოსნის ნაწარმებში საკუთარი აზრები
და იდეებიც შეაქვს, ცვლის ორიგინალის სტროფებს თუ
სტრიქონში მარცვალთა რაოდენობას. ამგვარი პოზიციიდან
უდგება გრაბოვსკი ილია ჭავჭავაძის „გუთნის-დედის“ თარ-
გმნისაც.

ილიას მიერ სტუდენტობის ხანებში დაწერილი „გუთნის-
დედა“, როგორც ცნობილია, ფაქტიურად წარმოადგენს
ბატონყმური მონობის იმ გაბედული კრიტიკის დასაწყისს,
რომელიც შემდგომ დამახასიათებელ მოტივად იქცევა ამ დი-
დებული ქართველი მწერლისათვის.

ლექსის ლირიკული გმირი (გლეხი) გულმოკლულია ამგვარი
მონური ყოფით, მაგრამ ცხოვრებას პესიმისტურად მინც არ
უყურებს. ქართველმა მგოსანმა ამ ნაწარმოებში ერთგვარად
უკვე შეამზადა ფერები იმ შემზარავი, მაგრამ დიდებული სუ-
რათებისა, რომლებიც შემდგომში ბატონყმურ ურთიერთო-

ბაზე შექმნა. თვითმპყრობელობისა და უსამართლობის წინააღმდეგ მებრძოლი უკრაინელი პოეტისათვის ქართველი მგოსნის ეს ნაწარმოები ახლობელი და გასაგები ტომაც მოჰკიდა მან ხელი მის თარგმანს.

ილია ჭავჭავაძის „გუთნის-დედა“ რვა ათმარცვლოვანი სტროფისაგან შედგება. გრაბოვსკის იგი ექვს და რვა მარცვლოვანი ლექსით გადაუღია და ოც სტროფად გაუწყვია. უკრაინელი მთარგმნელის სასარგებლოდ უნდა ითქვას, რომ მას ავტორისეული არც ერთი მნიშვნელოვანი აზრი თუ ფრაზა თარგმანში არ დაუკარგავს და მისთვის მხატვრული ღონეც შეუნარჩუნებია. პოეტს სწორად მიუგნია ლექსის ზომისათვისაც და ამით შექმნია შესაძლებლობა ქართული ლექსის სიმშვენიერე უკრაინელი მკითხველისათვის რამდენადმე გასაგები გაეხადა.

პავლო გრაბოვსკის, მართალია, არ გადაუხვევია დედანში დასახული ძირითადი აზრისათვის, მაგრამ ერთგვარი დამატებანი მაინც შეუტანია თარგმანში, ზოგ შემთხვევაში კი ქართული ლექსის ცალკეული სტრიქონები და მათში გამოთქმული აზრები თარგმანში უფრო გავრცობილი სახით გადმოუტანია.

„გუთნის-დედის“ გრაბოვსკისეული თარგმანი თავისუფალი თარგმანია, რომელიც სწორად ასახავს დედნის აზრობრივ თუ იდეურ ჩანაფიქრს, ინარჩუნებს მის მძაფრ სოციალურ ხასიათს. „გუთნის-დედის“ მთარგმნელის მიმართ, მართებული იქნებოდა, თუ გამოვიყენებდით ილიას სიტყვებს: „გადმომკეთებელს ის ღონეც უნდა ჰქონდეს, რაც მთარგმნელს და ამის გარდა თვითმოქმედი ძალიც შემოქმედებისა“.

უფრო თავისუფლად ეპყრობა სათარგმნ ტექსტებს გრაბოვსკი ილია ჭავჭავაძის „ელეგიის“ უკრაინულად ამღერების დროს. პეტერბურგში 1859 წელს შექმნილი ილიას ეს დიდებული ლირიკული ლექსი პავლო გრაბოვსკის უკრაინელებისათვის სათუთი გრძნობების აღმძვრელი პოეტური სტრიქონებით მიუწოდებია. სათარგმნი მასალისადმი ასეთივე თავისუფალი მიდგომა შეინიშნება ილიას ლექსის „მას აქეთ, რაკი...“ მიმართაც. როგორც უკვე აღნიშნული იყო, ეს ლექსი გაცილებით უფრო ადრე ნათარგმნი ჰქონდა ბორის გრინჩენკოს. პავლო გრაბოვსკის თარგმანი საკმაოდ ადრე დასრულდა. სი წინამორბედის თარგმანისაგან.

ს. ს. ჩხიკვაძე
პავლოვსკის

K 202.130

პავლო გრაბოვსკიმ თავისი პოეტური კალამი ილიას „ქართვის დედის“ თარგმანზეც სცადა. უკრაინელი პოეტისათვის სავსებით ნათელი იყო, ამ ლექსის იდეური მიზანდასახულება. ამის დამადასტურებელი უნდა იყოს ის ფაქტი, რომ თარგმანში საგრძნობლად არის შენარჩუნებული ილიას ლექსის ღრმა პატრიოტული იდეა. მიუხედავად ამისა, ამ ნაწარმოებს უკრაინულ ენაზე გადატანისას მაინც მნიშვნელოვანი ცვლილებანი განუცდია.

პავლო გრაბოვსკის „ქართვის დედის“ რვა სტროფიდან ექვსი სტროფი გაუყეუებია, ათმარცვლოვანი სტრიქონები თორმეტმარცვლოვანით გაულექსია. გარდა ამისა, არის სხვა გადახვევებიც. უკრაინელი მგოსანი, თარგმნიდა რა ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებას, მასში აქსოვდა თავის რევოლუციურ აზრებს, საკუთარი მსოფლმხედველობისა და მეოცე საუკუნის კარიბჭის ეპოქის სულისკვეთებას.

პავლო გრაბოვსკის ეკუთვნის აგრეთვე ილია ჭავჭავაძის ცნობილი ლექსის „გაზაფხულის“ თარგმანიც. როგორც ნათქვამი იყო, ეს ლექსი ბორის გრინჩენკოს ჰქონდა უკვე თარგმნილი. მასთან შედარებით პავლო გრაბოვსკის თარგმანი მეტი პოეტურობით ხასიათდება.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ პავლო გრაბოვსკის ეკუთვნის ილია ჭავჭავაძის კიდევ ერთი ლექსის თარგმანი. ამ ლექსის უკრაინული სათაური ქართულად ოროლს, მახვილს ნიშნავს. ამ ნაწარმოებში მახვილთან არის შეპირისპირებული კალამი და უპირატესობა მას აქვს მინიჭებული, რადგან, ავტორის აზრით, კალამი სისხლისმღვრელ მახვილზე მეტ საქმეს აკეთებს.

მკვლევარ ვალერიან იმედაძის აზრით, ხსენებული ლექსი პავლო გრაბოვსკის მიერ შექმნილია ილიას ლექსების მოტივზე.* სხვა აზრისაა დოც. რევაზ ხვედელიძე: მისი აზრით, ეს ლექსი არის ილიას ერთსტროფიანი ლექსის თარგმანი, რომელიც გრაბოვსკისეულ თარგმანში გაგრცობილი სახითაა წარმოდგენილი.

ასეთივე განსხვავებული აზრისაა დოც. რ. ხვედელიძე 1898 წელს „ლიტერატურნო-ნაუკოვი ვისნიკში“ დაბეჭდილი ლექ-

* იხ: ვ. ი მ ე დ ი ძ ე, ტარას შევჩენკო და ქართული კულტურის მოღვაწენი, 1964, გვ. 89.

სის „სიყვარულის“ წარმომავლობის შესახებ. მისი აზრით, თუმცა ამ ლექსს აქვს მინიშნება — ილიას პოეზიიდან, მაგრამ იგი მხოლოდ მოტივით უკავშირდება ილია ჭავჭავაძის ამავე თემაზე დაწერილ ლექსებს და არ წარმოადგენს რაიმე-ღმრთეს ზუსტ თარგმანს.

თუ თვალს გადავაგვლებთ ილია ჭავჭავაძის ლექსების უკრაინულ თარგმანებს, დავრწმუნდებით რომ უკვე იმ დროისათვის ქართველი პოეტის უკრაინულ ენაზე ამეტყველების ორი ხერხი იყო გამოყენებული. ერთი, როცა მთარგმნელი ცდილობს თარგმანი ახლოს იდგეს დედანთან, იყოს მისი ადეკვატური (ბ. გრინჩენკოსა და ნაწილიც გრაბოვსკის მიერ შესრულებული თარგმანები), ხოლო მეორე, როცა თარგმანს უფრო თავისუფალი გადამღერების კვალი აჩნია (მაგალითად, გრაბოვსკის ზოგი თარგმანი).

ილია ჭავჭავაძის პოეტური ნაწარმოებების უკრაინულ ენაზე ახმიანებაში განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა გამოჩენილმა უკრაინელმა რევოლუციონერმა პოეტმა პავლო გრაბოვსკიმ. მან შეარჩია და უკრაინულად ააქლერა ქართველი მგოსნის ის ნაწარმოებები, რომლებიც თავისი შინაარსით, იდეური დანიშნულებით ეხმაურებოდა მეცხრამეტე საუკუნის დასასრულის ეპოქალურ მოთხოვნილებებს.

ილია ჭავჭავაძის ლექსების თარგმნისას პავლო გრაბოვსკი თავისი რევოლუციური მრწამსის მიხედვით ამხვილებდა ყურადღებას და აქცენტი გადაჰქონდა ქართველი მგოსნის ისეთ ნაწარმოებებზე, რომლებიც ეპასუხებოდნენ მეცხრამეტე საუკუნის დასასრულის რევოლუციურ განწყობილებებს.

ბორის გრინჩენკომ და პავლო გრაბოვსკიმ უკრაინულ ენაზე თარგმნეს ილია ჭავჭავაძის ისეთი მნიშვნელოვანი ნაწარმოებებიც („გ. აბხ...“, „გუთნის-დედა“), რომლებიც სხვა (მაგალითად რუსულ) ენაზე ჯერ კიდევ არ იყო გადატანილი. ისინი ილია ჭავჭავაძის ლექსების თარგმნით ქართული კლასიკური პოეზიის ნიმუშებს აცნობდნენ როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ უკრაინას.

ყურადსაღებია ის გარემოება, რომ ქართველი პოეტის ლექსები იბეჭდებოდა ისეთ ჟურნალებში, რომლებშიც ქვეყნდებოდა გამოჩენილი უკრაინელი შემოქმედის ი. ფრანკოსა

თუ პანას მირნის, მ. კოციუბინსკისა თუ ი. კარპენკო-კარის, ლესია უკრაინკასა თუ ი. ფედოვიჩისა და სხვათა ნაწერები.

* * *

უკრაინულ შემოქმედთა ინტერესი ქართული პოეზიის მიმართ შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ ქართველ ლიტერატორებსა და მკითხველებს. უკრაინულ ენაზე ქართველ მწერალთა ნაწარმოებების თარგმნას საქართველოში პირველად გამოეხმაურა ცნობილი მეცნიერი და მოღვაწე ა. ხახანაშვილი. მან გაზეთ „ივერიაში“ და ჟურნალ „კავკაზსკი ვესტნიკში“ ქართულ და რუსულ ენებზე მოათავსა სტატიები, რომლებშიაც ბიბლიოგრაფიულად მიმოიხილა უკრაინულ ჟურნალებში „ზორიასა“ და „პრავდაში“ გამოქვეყნებული ქართველ მწერალთა ნაწარმოებების თარგმანები.

ა. ხახანაშვილი აღნიშნავს, რომ ახალგაზრდა უკრაინული მწერლობა ყურადღებას აქცევს სხვა ერის წარმომადგენელთა ლიტერატურას და თარგმნის კიდევაც მას თავის ენაზე. ამგვარი ინტერესი გამოუწვევია უკრაინელებში ქართველ მწერალთა შემოქმედებასაც და უთარგმნიათ და დაუბეჭდავთ კიდევ რამდენიმე ქართული ლექსი ლვოვის ჟურნალებში.

ა. ხახანაშვილი გაკვირით ახასიათებს იმ ჟურნალებს, რომლებშიაც გამოქვეყნდა ქართველ პოეტთა ნაწერები და ბიბლიოგრაფიულად აღწესნავს უკრაინულ ენაზე დაბეჭდილ ამ ნაწარმოებებს. ა. ხახანაშვილის დასახელებულ სტატიებში, გარდა ილია ჭავჭავაძის ლექსთა თარგმანებისა, საუბარია აგრეთვე ლვოვის ჟურნალებში გამოქვეყნებულ სხვა ქართველ პოეტთა თარგმანებზე და „ზორიაში“ დაბეჭდილ ქართული ლიტერატურის მოკლე მიმოხილვაზე.

ა. ხახანაშვილი მკითხველებს აცნობდა ფაქტს, რომ ლვოვის ჟურნალებში „პრავდასა“ და „ზორიაში“ გამოქვეყნდა ნიკოლოზ ბარათაშვილის („ჩემი ლოცვა“), აკაკი წერეთლის („ავადმყოფი“, „ახალი წელი“, „ნატურა“), რაფიელ ერისთავის („რად გინდა სარკე, შე ცელქო, შენა!“), მამია გურიელის, იოსებ დავითაშვილას ლექსების თარგმანები, შესრულებული ბორის ჩაიჩენკოს (გრინჩენკოს); პავლო გრაბას (გრაბოვსკის) და ო. ლ-ის მიერ. ეს იყო მნიშვნელოვანი წერი-

ლი, რომელიც ჯერ კიდევ ათას ცხრაას წელს მიეძღვნა უკრაინულ ენაზე ქართული პოეტური ნაწარმოებთა თარგმნას.

უკრაინულ ენაზე ილია ჭავჭავაძის პოეტური თხზულებების თარგმნით ფართოვდებოდა მეგობრობისა და ურთიერთგაგების ის გზა, რომელზედაც შემდგომში გაივლიდნენ საქართველოსაქენ მიმავალი ლესია უკრაინკა თუ სხვა უკრაინელი მოღვაწენი.

* * *

უკრაინელი პროგრესული საზოგადოებრიობა ილია ჭავჭავაძეს იცნობდა, როგორც საქართველოს მოწინავე მოაზროვნესა და შემოქმედს. ჯერ კიდევ 1894 წელს ეჟურნალ „პრავდაში“ გამოქვეყნდა ნარკვევი — „საქართველოს ისტორიული-ტიერატურული პერსპექტივები“, სადაც საქართველოს ლიტერატურული ცხოვრების მიმოხილვის დროს შოთა რუსთაველის, დავით გურამიშვილის, ალ. ჭავჭავაძისა და ა. წერეთლის გვერდით მოხსენებული იყო ილია ჭავჭავაძეც.

ილიას პოეზიას იცნობდა დიდი უკრაინელი პოეტი-რევოლუციონერი და საზოგადო მოღვაწე ი. ფრანკო. იგი დაინტერესებული იყო პ. გრაბოვსკის შემოქმედებით, ჰქონდა მიმოწერა მასთან, წერდა სტატიებს მის შემოქმედებაზე და ხელთ ჰქონდა პ. გრაბოვსკის პოეზიის კრებული — „დოლია“, რომელშიც მოთავსებული იყო ი. ჭავჭავაძის ლექსების თარგმანებიც. საყურადღებოა ამ ორი დიდი პოეტის იდეური თუ შემოქმედებითი შეხვედრები. ასე მაგალითად, ბევრი რამა აქვთ საერთო ი. ფრანკოს ფილოსოფიურ პოემა „ივან ვიშენსკის“ და ი. ჭავჭავაძის პოემა „განდევილს“ იდეური გადაწყვეტის თვალსაზრისით.

ილიას შემოქმედებას უთუოდ იცნობდა დიდი უკრაინელი მგოსანი ლესია უკრაინკა, არა მარტო პ. გრაბოვსკისა და სხვათა თარგმანებას მეშვეობით, არამედ, ალბათ, ნ. ლამბარაშვილის დახმარებითაც. გარდა ამისა, თბილისში, თელავში, სურამში ცხოვრებისას, ქართველ მოღვაწეებთან ერთად ჩიტაძესა და სხვებთან ურთიერთობისას იგი უსათუოდ გაიგონებდა ილია ჭავჭავაძის სახელს და უთუოდ დაინტერესდებოდა მისი შემოქმედებით.

ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებას ასევე უთუოდ იცნობდნენ უკრაინული კულტურის ისეთი წარმომადგენლებიც, რო-

გორიც იყვნენ უკრაინული ლიტერატურის კლასიკოსი მი-
ხაილო კოციუბინსკი, ვოლოდიმირ სამილენკო და სხვანი.
ილია ჭავჭავაძისა და უკარინელი საზოგადოების
ერთობაში უაღრესად მნიშვნელოვანია ერთი ფაქტი, რომე-
ლიც ქართველი მეგონის იუბილესთან იყო დაკავშირებული.
1897 წელს ილია ჭავჭავაძის სამწერლო მოღვაწეობის ორმოცი
და დაბადებიდან სამოცი წელი სრულდებოდა. საქართველოს
საზოგადოებრიობამ ილიას საიუბილეო დღესასწაულის მოწ-
ყობა განიზარაზა.

„სრულდება ორმოცი წელიწადი სალიტერატურო მოღვაწეობისა-
რა თუ მთელ საქართველოში, ევროპაშიც ცნობილი პოეტისა და
ბელეტრისტის, ილია გრიგოლის ძე ჭავჭავაძისა, — ატყობინებდა
მკითხველებს ჟურნალი „კვალი“, — იმედია ჩვენი საზოგადოება
ღირსეულად დაუხვდება ამ დღესასწაულს.“*

1897 წლის 17 ოქტომბერს ანტონ ფურცელაძის თავმჯდო-
მარეობით ქართული თეატრის შენობაში გაიმართა კრება,
რომელზედაც აირჩიეს საიუბილეო კომიტეტი შემდეგი შე-
მადგენლობით: ანტონ ფურცელაძე, იაკობ გოგებაშვილი,
ეკატერინე გაბაშვილი, კიტა აბაშიძე, ქრისტეფორე მამაცა-
შვილი, ნიკოლოზ ცხვედაძე, კოტე მესხი, ვალერიან გუნია
და სხვები.**

კომიტეტმა ფართოდ გაშალა მუშაობა. იმართებოდა კრე-
ბები, მუშავდებოდა გეგმები, რათა ქართველი ერის სასიქა-
დულო შეილხსათვის ღირსეული იუბილე მოეწყოთ. მაგრამ
ხელისუფლებასა და რეაქციას არ ეძინა. იგი შეშფოთებული
ადევნებდა თვალს საიუბილეო სამზადისს. ხელისუფლების
მესვეურნი გრძნობდნენ, რომ ილია ჭავჭავაძის დღესასწაულ-
თან დაკავშირებით მოსალოდნელი იყო საზოგადოებრივი აზ-
რის გამოცოცხლება და იმ მიმართულებით ამოძრავება, რო-
მელიც მთავრობისათვის არ იქნებოდა კარგის მომასწავებე-
ლი, სასურველი. უნდა ითქვას, რომ ამგვარი შიშის საფუძ-
ველი მათ ნამდვილად ჰქონდათ. წინა წლების გამოცდილება
ამას უკარნახებდა მათ.

1893 წელს ქალაქ განჯიდან ნიკოლოზ ბარათაშვილის
ნეშტის თბილისში გადმოსვენების დროს ქუჩებში ზღვა ხალ-
ხი გამოეფინა; სამგლოვიარო პროცესია ხალხთა საპროტესტო

* ჟურნ. „კვალი“, 1897, № 4.

** იხ. ჟურნ. „კვალი“, 1897, № 44.

დემონსტრაციას დაემსგავსა. ამ ფაქტმა სინანულიც კი გამო-
ათქმევინა პოლიციურ ხელისუფლებას ნეშტის გადასვენებაზე
ნებართვის ვაცემის გამო.

1895 წელს ცარისტულ ციტადელს საზოგადოებრივი აზ-
რის გამოღვიძების ახალი ტალღა მიაწყდა. ამ წელს სამწერ-
ლო მოღვაწეობის ორმოცდაათი წლის იუბილე რაფიელ ერის-
თავს გადაუხადეს. ზეიმს სათავეში ილია ჭავჭავაძე და აკაკი
წერეთელი ედგნენ. ყოველივე ეს მეფის ხელისუფლებას თავ-
სატეხ ამოცანად უხდოდა ილიას იუბილეს. მათ კარგად
იცოდნენ, რომ, თუ ასეთი საერთო სახალხო აღტყინება გა-
მოიწვია ზემოთდასახელებულმა ფაქტებმა, ილიას იუბილე
გაცილებით უფრო ძლიერი აღმგზნები იქნებოდა საზოგადოე-
ბისათვის. ილია ჭავჭავაძის მოღვაწეობის მასშტაბი, მისი შე-
მოქმედებითი, იდეური მიმართულება საზეიმო განწყობილე-
ბის უფრო მეტ საშუალებას აძლევდა ხალხს. გადაუჭარბებ-
ლად შეიძლება ითქვას, ხელისუფლებას ეშინოდა ამ იუბილი-
სა და მისით გამოწვეული სახალხო მოძრაობისა, საზოგადო-
ებრივი აზრის გაღვიძებისა.

ცნობილია, რომ 1896 წელს, მაისში, ილია ჭავჭავაძეს
მეფის ხელისუფლებამ 8 თვით დაუხურა გაზეთი „ივერია“-
მოტივი ნათელი იყო. პოლიციური ორგანოები ილიას უყუ-
რებდნენ როგორც „რედაქტორს, რომელსაც დიდი ავტორი-
ტეტი აქვს თავისუფალ მოაზროვნეთა წრეებში“ და „რო-
მელიც ანგარიშს არ უწევს ცენზურას და ავრცელებს მანვე
აზრებს“. ამავე წელს, როდესაც ილია ქუთაისს გაემგზავრა
და სიტყვით გამოვიდა გაბრიელ ქიქოძის დასაფლავებაზე,
პოლიციამ თან დაადევნა დეპეშა — „თვალი ადევნეთ ილია
ჭავჭავაძეს და ჩაიწერეთ მისი ნათქვამი ყოველი სიტყვაო“.*

როგორც ჩანს, პოლიცია იუბილეს მოახლოებამდე კარგა-
ხნით ადრე იწყებდა ილიას წინააღმდეგ შეტევას და საფუძველს
ამზადებდა; რათა ეს ზეიმი არ შემდგარიყო. ხელისუფლება
რეაქციული ძალების დახმარებით ყოველ ღონეს ხმარობდა,
რათა არ დაეშვა ილია ჭავჭავაძის იუბილეს ჩატარება. ამის
გამო ჭიანჭურდებოდა ზეიმის გამართვა.

მთავრობამ ილიას იუბილეს გასამართავად ყოველი გზა
ჩაკეტა. იგი იქამდე მივიდა, რომ იუბილეს გადადების ცნო-

* ცსსა, ფ. 480, ს. 1474, ფურცელი 4.

ბაც კი არ გამოაქვეყნებინა გაზეთებს: საცენზურო კომიტეტმა ასეთი ცნობა გაზეთში არ გაუშვა. 1898 წლის მარტში გაზეთ „ცნობის ფურცელს“ აუწყვია ცნობა: „თავად ილიას ჭავჭავაძის იუბილეს გადადება“; სადაც ნათქვამია: „ჩვენი პოეტის ილია ჭავჭავაძის იუბილე, რომელიც დანიშნული იყო 9 აპრილს, რაღაც მიზეზების გამო გადადებულ იქნა“. ამ ცნობას ცენზორის ხელით მიწერილი აქვს: „საგანგებო განკარგულების გამო აიკრძალოს. 1898 წ. 8 მარტი“.

იუბილეს ერთი მოთავეთაგანი სოფრომ მგალობლიშვილი 1898 წლის 28 მარტს ნიკო ნიკოლაძეს ატყობინებდა:

„ილიას იუბილეს საქმე შეფერხდა. გუბერნატორმა არ მოგვცა ნება: არაკეთილსამედოთა სიაში გახლავთო თქვენი ილიაო, ახლა ვუცდით გოლიცინის მოსვლას. მაინცა-დამაინც ვაპირობთ კერძოდ გამართვას, უკეთუ ოფიციალურად ვერ მოხერხდა“*

როგორც ცნობილია, 1898 წლის 24 მაისისათვის საზოგადოებას კვლავ განუზრახავს ილიას იუბილეს ჩატარება, მაგრამ მთავრობის აქტიური ჩარევის გამო იგი კვლავ არ შემდგარა. ილია ჭავჭავაძის იუბილე ჩაშალეს მეფის მოხელეებმა.

ამგვარი დევნის ვითარებაში ქართველ ხალხს გვერდში ედგნენ უკრაინელი თანამოძმენი. უკრაინელი ხალხის სახელით მათ საგანგებო დელეგაცია გამოგზავნეს საქართველოში, რომელმაც მათ საპატივეცემულო და საყვარელ მწერალს ილია ჭავჭავაძეს აღრესი მიართვა, აღრესში ნათქვამი იყო:

„ხალხის წინაშე, რომელმაც მოიბოვა თავისუფლება და დაუოკებლად მიისწრაფვის უკეთესი ცხოვრებისაკენ — თავსა ვზრით; ჩვენი ხალხი დამონებულია, მაგრამ მისი გული თავისუფლებისაკენ მოგვიწოდებს.

საქართველო, ეს მომაჯადოებელი ქვეყანა, რომელიც სამოთხე შეიძლება ყოფილიყო დედამიწაზე, ჩვენს უკრაინასთან ერთად იზიარებს უწყალო ბედს. აქაც ისეთივე უცხო რეჟიმი, ისეთივე ჩავვრა ხალხის ცოცხალი გულისა.

ჩვენი პოეტის შეფჩენკოს მისანი სული დაჰფრენდა რა მშვენიერ საქართველოს, ასე გვიხატავდა თქვენს ქვეყანას პოემა „კავკასში“:

მთების იქით მთები, შებურვილი ნისლით,
მწუხარებით სავსე და მორწყული სისხლით,
ძველთაგანვე პრომეთოსს
აქ არწივი სძიძენის,

* სოფრომ მგალობლიშვილის წერილი ინახება ნ. ნიკოლაძის არქივში — თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკაში.

გულს უკორტნის, მოთქრიალებს
ნაკადული სისხლის
ეწაფება და ვერ აშრობს
სისხლის ცხოველ წყაროს,
გული ისევ მიცოცხლდება
ძველებურად ხარობს.

დიდი გული პრომეთეოსისა, რომელმაც მოუპოვა კაცობრიობას ღვთაებრივი ნაპერწკალი, არ უშინდება ველური ძალის სასაჯელს, არაა საბოლოოდ დამსხვრეული, იგი ცოცხლდება პოეტიკური პატრიოტების, ხალხის ბედნიერებისათვის მებრძოლთა გულებში, რომელთაც ეკუთვნით თქვენ, დიდად პატივცემულო ბატონო!

რაც არ უნდა ქნას მტერმა, იგი მაინც ვერ შებოროკავს ცოცხალ სულს, ცოცხალ სიტყვას!

ამის დამდასტურებელია თქვენი ლიტერატურა, რომელიც, რაც ხანი გადის; უფრო ძლიერდება. ამ ლიტერატურაში კი, რომელიც შექმნა რიცხობრივად არც თუ დიდმა, მაგრამ სულით ძლიერმა ხალხმა, თქვენი სახელი საპატიო ადგილს იკავებს.

თქვენი ღიღება კარგა ხანია გასცდა კავკასიის საზღვრებს და ჩვენ, უკრაინელებს, უკვე გვქონდა ბედნიერება უდიდესი სიამოვნებით წაგვეკითხა ზოგი თქვენი ნაწარმოები ჩვენს ენაზე, და ისინი ისევე მოგვხვდა გულს, როგორც თქვენი თანამემამულეების გულებს.

ღღეს, როდესაც გესალმებათ თქვენი ხალხი, პატივისმცემელთა თქვენი ფასდაუდებელი ხანგრძლივი შრომისა მშობლიური ლიტერატურის ასპარეზზე, ჩვენ, შეილები იმ ხალხისა, რომელიც თქვენთან ერთად ერთ ჰერქვეშ არის და რომელსაც სურს ისე, როგორც თქვენ ხალხს, თავისუფალი განვითარება, ვუერთებთ ჩვენს ხმას იმ გუნდს, რომელიც თქვენ გიმდერით დიდებას. დიდება სახელგანთქანი პოეტ-პატრიოტს. იცოცხლეთ კიდევ მრავალ წელს თქვენი ხალხისა და კაცობრიობის საკეთილდღეოდ. თქვენი შრომა — ხალხის სულის სიცოცხლისათვის ბრძოლაა, და ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ეს ბრძოლა არავის მისცემს მისი დაღუპვის საშუალებას. დასასრულს, ჩვენი პოეტის სიტყვებით ვიტყვი: „იბრძოლეთ — გაიმარჯვებთ“.

დიდი ილიასადმი გამოგზავნილ ადრესს უკრაინელები მათთვის ყველაზე მტკივნეული მომენტის გახანზავით იწყებენ. ისინი ესალმებიან იმ ხალხს, რომელიც იბრძვის თავისუფლებისა და უკეთესი მერმისისათვის.

უკრაინელებმა კარგად იციან, რომ საქართველო იზიარებს უკრაინელების მძიმე ხვედრს, ცარისტული რეჟიმის სისასტიკით იტანჯება, ეწაფება ისე. როგორც კავკასიის მთებზე მიჯაჭვული პრომეთე. მაგრამ შორეულ მოძმეებს ის ახარებს, რომ, როგორც პრომეთე არ შეუშინდა ტანჯვას, ისე არ შედრკა

ქართველი ხალხი, სულთამხუთავებმა ვერ შებორკეს მისი
ცოცხალი სული, ცოცხალი სიტყვა.

უკრაინული ლიტერატურის გამოჩენილი წარმომადგენლები
ბი თუ საზოგადო მოღვაწენი — მიხაილო კოციუბინსკი, ბორის
გრიჩენკო, ვლადიმერ სამილენკო თუ მარია ზაგირ-
ნია, ო. რუსოვი თუ გრ. კოვალენკო — ქართველ მგოსანს,
ილია ჭავჭავაძეს, ერის სახელოვან შვილად მიიჩნევენ. მათი
აზრით, ილია ჭავჭავაძეს საბატიო ადგილი უკავია ქართველი
ხალხის სულიერ კულტურაში და არა მარტო მშობლიური
ხალხისა. გამოჩენილმა უკრაინელმა მოღვაწეებმა თავის ად-
რესში გახაზეს ის გარემოება, რომ ილია ჭავჭავაძის შემოქმე-
დებამ, მისმა დიდებამ გადალახა კავკასიის მთავორები და
დაატყვევა უკრაინელი მკითხველიც.

უკრაინული ლიტერატურის გამოჩენილმა მოღვაწემ მი-
ხაილო კოციუბინსკიმ და მისმა თანამოკალმეებმა სავსებით
სწორად შენიშნეს, რომ ილია ჭავჭავაძის მთელი შემოქმედება
თუ საზოგადოებრივი მოღვაწეობა ხალხის სასიკეთოდ იყო მი-
მართული, მშობლიური ერის საკეთილდღეოდ იყო გამიზნუ-
ლი და ამიტომაც მათ ღრმად სწამდათ, რომ ქართველი მგოს-
ნის ეს ბრძოლა უკვალოდ არ ჩაივლიდა.

ქართველი და უკრაინელი ხალხების სოლიდარობისა და
მეგობრობის ამ მნიშვნელოვანი დოკუმენტის ერთ-ერთი ინი-
ციატორი იყო მიხაილო კოციუბინსკი, უკრაინული ლიტე-
რატურის კლასიკოსი. 1890-იანი და 1900-იანი წლების დამ-
დეგისათვის მიხაილო კოციუბინსკის შემოქმედებაში რეალიზ-
მი დიდ სიმაღლეზე ადის. მწერალი სინამდვილეს ასახავდა
თავის განვითარებაში, გვისურათებდა ქვეყანაში მიმდინარე
სოციალურ ძვრებს, გვიჩვენებდა იმ ახალს, რაც იბადებოდა
ცხოვრებაში. ავტორი მოვლენათა მალალმხატვრული ანალიზის
საფუძველზე გვარწმუნებდა მომავლისათვის მებრძოლთა უძ-
ლეველობაში და მნიშვნელოვანი, აქტუალური პრობლემების
დამუშავებისას პროტესტანტულად განწყობილთა და რევო-
ლუციონერთა ნათელ სახეებს წარმოაჩენდა. მწერალი ამხელ-
და კონსერვატორობასა და პატრიარქალურ ჩამორჩენილობას,
ამსხვრევდა ხალხოსან-კულტუროსანთა ილუზიებს.

უკრაინელი კლასიკოსების — მარკო ვოვჩოკის, ტარას
შევჩენკოს, პანას მირნიისა და სხვათა მეშვეიძრობის შემოქმე-

დებითი ათვისებითა და მოწინავე რუსი მწერლების — ვლადიმერ უსპენსკის, სალტიკოვ-შჩედრინის, კოროლენკოს, ჩეხოვების, მდიდარ ტრადიციებზე დაყრდნობით მიხაილო კოციუბინსკი დიდ შემოქმედებით წარმატებებს აღწევდა.

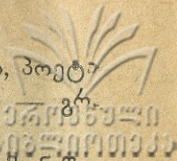
ლატაკ და ბეჩავ ადამიანთა უღიმღამო ცხოვრების ამსახველიდან მიხაილო კოციუბინსკი თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის მომღერლად გადაიქცა. კოციუბინსკი დიდად იყო დაინტერესებული მოძმე ხალხებისა და უცხოური ლიტერატურით თუ ხელოვნებით, ეცნობოდა გამოჩენილი მწერლების ნაწარმოებებს, ესწრებოდა სპექტაკლებს. თავის მხრივ იგი ძალ-ღონეს არ იშურებდა ლიტერატურულ თუ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიური მონაწილეობისათვის.

კოციუბინსკი ლიტერატურულ ტრიბუნას, ლეგალურ, კულტურულ თუ საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს, პრესას თუ სხვა ყოველგვარ საშუალებას იყენებდა თვითმპყრობეობის წყობილების ბოროტებათა სამხილებლად და რევოლუციური იდეების პროპაგანდისათვის, ბედნიერი ხვალისდელი დღის მიმზიდველი სურათების შესაქმნელად.

ამგვარი იდეური მრწამსისა თუ ლიტერატურული შეხედულებების მქონე შემოქმედი და საზოგადო მოღვაწე — კოციუბინსკი დააინტერესა და მიიზიდა დიდი ქართველი პატრიოტის, გამოჩენილი პოეტისა და საზოგადო მოღვაწის ილია ჭავჭავაძის ცხოვრება-შემოქმედებამ. უკრაინელმა მოაზროვნემ ქართველი ხელოვანის შემოქმედებასა თუ საქმიანობაში მისთვის მახლობელი და სანუკვარი ოცნებები, იდეები თუ საქმე დაინახა. ამიტომაც იყო, რომ უკრაინიდან გამოგზავნილი ადრესის ერთ-ერთი ინიციატორთაგანი და იდეის ავტორი იგი იყო.

მიხაილო კოციუბინსკისთან ერთად ქართველ ხალხს ხმა მააწვდინეს და თავიანთი თბილი სიტყვა უთხრეს სხვა უკრაინელმა თანამოკალმეებმაც. უკრაინიდან გამოგზავნილ ადრესს მიხაილო კოციუბინსკისთან ერთად ხელს აწერდნენ ცნობილი პოეტი, პროზაიკოსი, ფოლკლორისტი და ლექსიკოგრაფი — ბორის გრინჩენკო, პოეტი-სატირიკოსი ვლადიმერ სამილენკო, მწერალი-პროზაიკოსი, მთარგმნელი — მარია ზავირნია, მწერალი-პუბლიცისტი — ა. რუსოვი, საზოგადო მოღვაწე,

ცნობილი მწერლის მეუღლე — ო. გლიბოვა, მწერალი, პოეტ^ი
და ადრესს წამძღვარებული ნახატის შემსრულებელი კოვალენკო და სხვანი.

როგორც ცნობილია, ილია ჭავჭავაძის იუბილეზე მონაწი-
ლეობის მისაღებად უკრაინიდან საგანგებო დელეგაცია გამო-
იგზავნა, მაგრამ იმის გამო, რომ ხელისუფლებამ იუბილე ჩა-
შალა, სტუმრებმა თავისი ხალხის სახელით ადრესი ილიას
ბინაზე მიართვეს. ილია ჭავჭავაძეს სტუმრები მიუღია მისთვის
ტრადიციულ დღეს — ხუთშაბათს. ამ დღეს მასთან ჩვეულებ-
რივად შეგობრები და ახლობლები იკრიბებოდნენ. უკრაინე-
ლების მისვლას დროს ილიასთან ყოფილან ვალერიან გუნია,
მოსე ჯანაშვილი, არტემ ახნაზაროვი და სხვანი. მათი გადმო-
ცემით, უკრაინელებს პირადად გადაუციათ ილიასათვის ეს
ადრესი. ადრესს ყველა დამსწრეზე ძლიერი შთაბეჭდილება
მოუხდენია. რა თქმა უნდა, მან ილია ჭავჭავაძეც ააღეგა.

ქართველმა მგოსანმა მადლობა მოახსენა სტუმრებს ესოდენ
გულთბილი მილოცვისათვის. თავის სიტყვაში, რომლის დასკ-
ვნითი ნაწილის ჩაწერა მაშინ არტემ ახნაზაროვს მოუხსრია,
ილიას უთქვამს:

„თქვენ მე მომართვით ჩემი თავმოყვარეობისათვის ფრიად სასი-
ამოვნო ადრესი. ჩემი უბრალო როლი ვლინდება სწრაფვაში —
ჩემი შესაძლებლობის ფარგლებში ვიყო სასარგებლო არა მარტო
ჩემი ხალხისათვის. მე გამსჭვალული ვარ აზრით — ჩემს თანამე-
მამულეებს უთუოდ განვუმარტო, რომ ხალხთა შორის კარგი ურ-
თიერთდამოკიდებულების გარეშე საქართველოს შევება არ უწყრიო.
მე თრთოლვით განვიციდი არა მარტო ჩემი ხალხის მომავალს. მე
არ მავიწყდება, რომ ჩემი როლი შემოფარგლულია.“^ა

როგორც ამ სიტყვებიდან ჩანს და როგორც ეს დამახასია-
თებელი იყო ილია ჭავჭავაძის ცხოვრება-მოღვაწეობისათ-
ვის, იგი ყოველთვის იყო გამსჭვალული რწმენით — ერთგუ-
ლად ემსახურა თავისი სამშობლოსა და ხალხის საკეთილდღე-
ოდ. ილია ჭავჭავაძის სიდიადე ის არის, რომ იგი მხოლოდ
მშობლიური ხალხის ბედნიერებაზე როდი ფიქრობდა. მას
ასულდგმულებდა იდეა — ემსახურა სხვა ხალხების საკეთილ-
დღეოდაც. ილიას სწამდა, რომ ნებისმიერი ცალკე ერის ბედ-
ნიერება, თუნდაც მისი მშობლიური ერისა, სხვა ხალხებთან

* პ ლ ა ტ ო ნ კ ე შ ე ლ ა ვ ა ილიას იუბილეს ჩამოლა, „მნათობი“,
1957, № 10, გვ. 168.

კეთილმეზობლური და მეგობრული დაშოკიდებულების გარეშე, ძმური ურთიერთობის გარეშე, შეუძლებელია მათ მაც წერდა იგი, რომ

„მე გამსჭვალული ვარ აზრით — ჩემს თანამემულებს უთუოდ განუშმარტო, რომ ხალხთა შორის კარგი ურთიერთდაშოკიდებულების გარეშე საქართველოს შვება არ უწერია“.

ქართველმა მგოსანმა იცოდა, რომ ხალხთა მეგობრობა ხალხთა ბედნიერების ჭეშმარიტი და ურყევი საფუძველი იყო. დიდი ილიას განცხადება „მე თრთოლვით განვიცდი არა მარტო ჩემი ხალხის მომავალს“, — ეს გახლდათ ქართველი გენიოსის სიმართლით აღსავსე სიტყვები, რომელშიც ჩაქსოვილი იყო მისი და ხალხის საუკეთესო შვილების საუკუნობრივი სატკივარი, გულის დარდი. ეს იყო ხალხთა მეგობრული ჭეშმარიტი შემოქმედის სამოღვაწეო დევიზი, პროგრამა, მისი ცხოვრება-მოღვაწეობისა და შემოქმედების შინაარსი.

ილია ჭავჭავაძემ იცოდა, რომ მხოლოდ მისი ცხოვრება და ბრძოლა არ განსაზღვრავდა მისი ოცნების შედეგს. იგი არ იყო ის ადამიანი, რომელსაც არ შეეძლო შექმნილ გარემოში გარკვეულიყო და სათანადოდ შეეფასებინა იგი, შეეფასებინა საკუთარი ძალებიც. ამიტომაც განაცხადა დიდმა მგოსანმა და მოღვაწემ — „მე არ მავიწყდება, რომ ჩემი როლი შემოფარგლულია“.

მიუხედავად ამისა, ილია ჭავჭავაძეს არასოდეს დაუყრია ფარხმალი ხალხთა უკეთესი მერმისისათვის ბრძოლაში და ყოველთვის იყო და რჩება ხალხთა მეგობრობის დიდ მომდერლად და მოამაგედ.

უკრაინელ საზოგადოებას ამ ჩაშლილი იუბილეს შემდგომ ხანებშიაც ოდნავადაც არ განელება ინტერესი გამოჩენილი ქართველი შემოქმედისა და მოღვაწისადმი. ეს გასაგებიც იყო. ქართული საზოგადოებრივი აზრის ერთ-ერთი მეთაურის ილია ჭავჭავაძის საზოგადოებრივი მოღვაწეობა და მისი შემოქმედებითი იდეები ახლობელი და გასაგები იყო უკრაინელი პროგრესული ინტელიგენციისათვის. ამიტომაც იყო, რომ ილია ჭავჭავაძის დალუბვას ასე მწვავედ გამოეხმაურა იმდროინდელი უკრაინული პრესა, უკრაინელი საზოგადოებრიობა.

ილიას საზიზღარი მკვლელობის შეროვ დღესვე უკრაინის ცენტრალურმა გაზეთმა „რადამ“ გამოაქვეყნა ცნობა, სადაც

მწუხარებით აუწყა მკითხველებს საქართველოს დიდი მოაზრების გარდაცვალება. გაზეთი არ დაკმაყოფილებულა ამ მოკლე ინფორმაციით. სულ მალე, 18 სექტემბერს მის ფურცლებზე გამოქვეყნდა მოზრდილი წერილი მნიშვნელოვანი სათაურით „საქართველოს სირცხვილი“. ამ წერილში აღნიშნული იყო ილია ჭავჭავაძის დიდი დამსახურება ერის წინაშე, მისი დაუფასებელი პოეტური ღვაწლი. გაზეთში მიმოხილული იყო ქართველი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ცხოვრება და შემოქმედება.

აღნიშნული იყო გაზეთში, — ასეული გვირგვინით ხელში, გაემართის ნაცვალთან, ექვს ებისკოპოსთან, გამოჩენილ საზოგადო მოღვაწეებთან და ოციათასამდე უბრალო მოქალაქესთან ერთად, — აღნიშნული იყო გაზეთში, — ასეული გვირგვინით ხელში, გაემართა ქალაქგარეთ, რათა პატივი უცა საქართველოს უკანასკნელი ეროვნული გენიისათვის“^{4*}

წერილის ავტორი ილია ჭავჭავაძის საქართველოს საზოგადოებრივი აზრის მებაირახტრედ და ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლის მეთაურად სახავს და მწუხარედ დასძენს, „ასეთი ეროვნული ბუმბერაზი დაიღუპა ჯაშუშის ხელით“.

ამავე გაზეთმა 29 სექტემბერს კიდევ ერთხელ შეახსენა უკრაინელებს ილია ჭავჭავაძის სახელი. მან გააცნო თავის მკითხველებს ის საქმიანობა, რომელსაც ეწეოდა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება ილია ჭავჭავაძის სწოვნის უკვდავსაყოფად **.

* * *

დიდაზ ილიამ მთელი თავისი ცხოვრება და შემოქმედება სამშობლოსა და მშობელი ხალხის ბედნიერებას მოახმარა. ჭეშმარიტმა მამულიშვილმა კარგად იცოდა, თუ ერისათვის რა დიდი სიკეთის მოტანა შეეძლო ხალხთა ძმობასა და მეგობრობას. ამიტომაც ასე დაუცხრომლად იღვწოდა იგი ისტორიულად ორი მეგობარი ხალხის — უკრაინელებისა და ქართველების ერთმანეთთან კიდევ უფრო დასაახლოებლად. უკრაინელი საზოგადოება დიდად აფასებდა ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებასა და მოღვაწეობას. იგი პატივს სცემდა

* საქართველოს სირცხვილი, „რადა“, 1907, 18 სექტემბერი.

** იქვე

*** იქვე, 29 სექტემბერი.

და აღიარებდა ქართველი ხალხის გმირულ იმდღევანდელ-
ბას და თანაგრძნობით და სიმპათიებით ეკიდებოდა ეროვნულ-
განმათავისუფლებელი მოძრაობის ქართველი მედროშის უს-
გარო მოღვაწეობას, მის მაღალ პოეტურ ხელოვნებას.

უკრაინელი ხალხისათვის ილია ჭავჭავაძე განსაკუთრებით
ახლობელი და საყვარელი მწერალი გახდა დიდი ოქტომბრის
სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ. უკრაინელმა მწერ-
ლებმა ფართოდ გააცნეს თავიანთ მკითხველებს ქართველი
პოეტების, მათ შორის ილია ჭავჭავაძის შემოქმედება. უკ-
რაინულ ენაზე მრავალგზის გამოქვეყნდა ილიას ნაწარმოე-
ბები. პირველი საბჭოთა პოეტი, რომელმაც ქართველი მგოს-
ნის სტრიქონები აახშიანა უკრაინულად — ეს იყო პავლო ტი-
ჩინა, უკრაინული საბჭოთა პოეზიის პატრიარქი.

1961 წელს კიევში გამოიცა „ქართველი ხალხის პოეზიის
ანთოლოგია“. მასში მოთავსებულია ილია ჭავჭავაძის მრავალი
ლექსი. მეცხრამეტე საუკუნეში თარგმნილი ლექსების გვერ-
დით დაბეჭდილია გამოჩენილი უკრაინელი საბჭოთა პოეტების
მიერ ნათარგმნი ნაწარმოებებიც, რომელთა შორის უნდა
აღინიშნოს, ოლეს გონჩარის მიერ ბრწყინვალედ ნათარგმნი
„ყვარლის მთებს“, მიკოლა ბაჟანის მიერ უკრაინულ ენაზე
შესანიშნავად გადატანილი „ბაზალეთის ტბა“ და ოლექსა
ნოვიცკის ჩვეული ოსტატობით ახშიანებული ილიას რამდენი-
მე ლექსი. გარდა ამისა, შემდეგში ილია ჭავჭავაძის პროზაული
ნაწერებიც ითარგმნა უკრაინულ ენაზე. „კაცია ადამიანის“
და „ოთარაანთ ქვრივის“ მშვენიერი თარგმანებით ოლექსა
სინიჩენკომ უკრაინულ მკითხველს გააცნო ქართველი შემოქ-
მედის უაღრესად მნიშვნელოვანი ნაწარმოებები.

უკრაინელი მკითხველის ინტერესი ილია ჭავჭავაძის შემოქ-
მედებისადმი თანდათანობით სულ უფრო და უფრო ძლიერ-
დება. თარგმანებთან ერთად ქვეყნდება სტატიებიც, რომლებ-
შიც უკრაინელი ავტორები თავიანთ მკითხველებს აცნობენ
ქართველი კლასიკოსის ცხოვრება-შემოქმედებას. ამ მხრივ
აღსანიშნავია ქართველი ხალხის აღიარებული მეგობრობის —
მიკოლა ბაჟანის, ოლეს გონჩარის, ოლექსა ნოვიცკის, ოლექსა
სინიჩენკოს, ა. კასპრუკის და სხვათა წერილები.

საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაო-

ბის გამოჩენილი მეთაურის — ილია ჭავჭავაძის ცხოვრება
და შემოქმედება ხალხთა მეგობრობის მაღალი იდეებით
განათებული. დიდი ილიას საზოგადოებრივ საქმიანობასა და
შემოქმედებითს მოღვაწეობაში უკრაინელ ხალხთან მშობას
საგანგებო ადგილი უკავია. ამიტომაც ასეთი სიამაყით ვინ-
სენებთ დღეს ქართველი ხალხის სახელოვანი შვილის ურთი-
ერთობას მოძმე ხალხებთან, ჩვენი ქვეყნის უძველეს ხალხ-
თან — უკრაინელებთან.

658/4

ՈՏԵՃՈՒՆ 76016

ՆԱՐԻՆՅԱՆ
ՆՈՏՆՈՐԹՅՈՒՆ